

Torill Wiiger Tørjesen og Pål Wiik

HURRA

Erklæringen om menneskerettighetene er 70 år!

1948–2018

Bokmål

CAPPELEN DAMM

Den 10. desember er Erklæringen om menneskerettighetene 70 år. Dette feires over hele verden.

Oppgave

- ▶ Hva er menneskerettigheter?
- ▶ Lag en felles ordsky med ord som viser hva menneskerettighetene betyr.

Hva er menneskerettighetene?

Menneskerettighetene er rettigheter som alle mennesker har. De står skrevet i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Rettighetene er universelle, det vil si at de gjelder for alle mennesker, alle steder. Menneskerettighetene sier noe om hva alle mennesker trenger og skal ha for å kunne leve gode liv: mat, hus, klær og trygghet.

En erklæring er et løfte som mange har blitt enige om. Det er en kunngjøring eller en bekreftelse.

Menneskeverd

Tanken om menneskets verdi – menneskeverdet – finnes i alle kulturer i verden. Ordet menneskeverd har blitt brukt av filosofer i flere hundre år. Mange filosofer har vært opptatt av at hvert enkelt menneske har egne rettigheter fordi det er menneske. Også de som skrev den norske Grunnloven i 1814, var opptatt av dette.

Diskuter

- ▶ Hva tror du kan skje i et samfunn hvis en gruppe mennesker mener de er mer verdt enn andre?

Hver av de 30 artiklene i menneskerettighets-erklæringen tar for seg én rettighet. Her er noen av disse rettighetene:

- Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og med samme menneskerettigheter.
- Alle har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.
- Ingen må utsettes for tortur, eller grusom behandling eller straff.
- Alle har rett til effektiv hjelp av de nasjonale domstolene hvis de blir utsatt for noe straffbart.
- Ingen må utsettes for vilkårlig arrest eller fengsling.
- Alle har rett til å søke om asyl.
- Ingen må dømmes for en handling uten rettssak.
- Ingen må utsettes for vilkårlig innblanding i privatliv, familie, hjem og korrespondanse.
- Enhver har rett til å bevege seg fritt og til fritt å velge oppholdssted innenfor en stats grenser.
- Alle har rett til hvile og fritid.
- Alle har rett til tankefrihet og religionsfrihet.
- Alle har rett til meningsfrihet og ytringsfrihet.
- Alle har rett til arbeid og fritt valg av yrke. Dette innebærer også rettferdige og gode arbeidsforhold.
- Alle har rett til gratis undervisning.

Vilkårlig betyr tilfeldig.

Diskuter

- ▶ Nevn tre rettigheter som er spesielt viktige. Hvorfor mener du at akkurat disse er viktige?
- ▶ Erklæringen om menneskerettighetene ble vedtatt av FN den 10. desember 1948. Hva tror du er grunnen til at de ble lagt akkurat da?

Hva er FN?

FN ble stiftet 24. oktober 1945, samme året som andre verdenskrig tok slutt. Det hadde vært en grusom krig. Millioner av mennesker var drept eller skadet, og ufattelig mange hadde mistet alt de eide. Dette måtte ikke skje igjen. Derfor gikk 51 av verdens ledere sammen og dannet en organisasjon, De forente nasjoner (FN). I dag er det 193 medlemsland i FN.

Målet med FN var å hindre nye kriger, og da måtte de samarbeide og komme fram til fredelige løsninger på problemer. Hovedoppgaven til FN i dag er fortsatt å bevare fred og sikkerhet i verden. Samtidig arbeider FN for å minske økonomiske og sosiale forskjeller, og for å sikre at alle mennesker har de samme rettighetene.

Eleanor Roosevelt

Eleanor Roosevelt (1884–1962) var gift med den amerikanske presidenten Franklin D. Roosevelt, og hjalp ham mye i jobben hans. Etter at han døde, ble hun en aktiv politiker, og var blant annet lederen for FN's arbeid med menneskerettighetene. På bildet står hun med Erklæringen om menneskerettighetene første gang de ble trykt. Eleanor Roosevelt var også veldig aktiv i arbeidet for at kvinner skulle ha samme rettigheter som menn.

Hvorfor ble menneskerettighetene lagd?

Under andre verdenskrig hadde den tyske diktatoren Hitler bestemt at alle jøder, romfolk, homofile og sinnslidende skulle utryddes. Dette var en så stor forbrytelse mot menneskeheten at FN ville gjøre det de kunne for å hindre at noe sånt skulle skje igjen!

Menneskerettighetenes artikkel 1 sier:

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Diskuter

- ▶ Hva tror du det betyr at alle mennesker bør handle mot hverandre i brorskapets ånd?

Barn har egne rettigheter

Alle mennesker under 18 år regnes som barn. FN har bestemt at alle barn skal ha ekstra beskyttelse. Derfor har alle under 18 år i hele verden fått egne rettigheter, og de står i en avtale som FN-landene har blitt enige om. Denne avtalen heter *Barnekonvensjonen*. Myndighetene i hvert land har ansvaret for å passe på at Barnekonvensjonen blir fulgt.

Myndighetene er de som bestemmer og styrer i et land.

Oppgave

- ▶ Hvilke rettigheter har du?

Noen av rettighetene i FNs barnekonvensjon:

- Alle barn er født frie og er like mye verdt.
- Alle barn har rett til et navn og en nasjonalitet.
- Alle barn har rett til beskyttelse.
- Alle barn har rett til best mulig helsehjelp og nok mat og drikke.
- Alle barn har rett til å bli hørt og tatt hensyn til.
- Alle barn har rett til å gå på skole.
- Alle barn har rett til lek, fritid og hvile.
- Alle barn har de samme rettighetene.

Diskuter

- ▶ Tror du alle barn i hele verden får oppfylt disse rettighetene? Begrunn svaret ditt.

Nobels fredspris og menneskerettighetene

Nobels fredspris er en pris til noen som arbeider for fred i verden. Ofte går den til mennesker som kjemper mot brudd på menneskerettighetene. Nobels fredspris blir alltid delt ut i Oslo den 10. desember, på selve menneskerettighetsdagen. I år er det to personer som deler prisen.

Tapre Nadia Murad – hun som forteller

Den ene vinneren av Nobels fredspris i år er Nadia Murad. 21 år gammel drømte Nadia Murad om å bli lærer. Hun bodde i en liten landsby nord i Irak med moren, brødrene og søstrene sine. Familien hennes tilhørte en religiøs minoritet som kalles jesidiene. En augustdag i 2014 tok terrorgruppa IS kontrollen i landsbyen deres. Folk flyktet til en skole i nærheten. Mange av guttene og mennene ble tatt til fange. Nadia så at de ble kjørt bort i store lastebiler. Kort tid etter hørte hun skudd. Seks av Nadias brødre ble drept. Det var fordi de nektet å konvertere, som betyr å gå over fra en religion til en annen. IS-soldatene ville tvinge jesidiene til å bli muslimer.

Nadia var en av mange jenter i landsbyen som ble plukket ut av IS-soldatene til å bli sex-slave.

I boka *Den siste jenta* forteller Nadia Murad om behandlingen av de jesidiske kvinnene som ble tatt til fange av terrororganisasjonen IS:

Vi ble kjøpt på markedet eller gitt som gave til en ny rekrutt eller høytstående leder, og deretter tatt med hjem til han, deretter ble vi voldtatt og ydmyket. De fleste ble banket opp også. Deretter ble vi solgt eller gitt som gave på nytt, og på nytt ble vi voldtatt og slått (...) og slik fortsatte det så lenge vi var attraktive nok og ikke hadde dødd ennå. (...)

Voldtektene var det verste. Det fratok oss all menneskelighet og gjorde det umulig å tenke på fremtiden – komme tilbake til det jesidiske samfunnet, gifte seg, få barn og være lykkelig. Vi ønsket at de skulle drepe oss i stedet.

En rekrutt er en ung mann eller kvinne som lærer å bli soldat.

En dag klarte Nadia endelig å rømme. Nå reiser hun rundt i verden og forteller den vonde historien sin. Hun håper at det kan hjelpe til med å få slutt på den grusomme volden unge jenter og kvinner opplever i kriger.

Påfugl-engelen Malek Taus er det viktigste symbolet i Nadias religion.

Oppgave

- Finn ut hvilke menneskerettigheter terrororganisasjonen IS bryter.

Modige Denis Mukwege – han som prøver å reparere

Den andre vinneren av Nobels fredspris i år er legen Denis Mukwege. Han får prisen for sitt arbeid med å behandle og hjelpe jenter og kvinner som har blitt voldtatt i Kongo. I boka *På liv og død* forteller han at kvinnene i Kongo har blitt et våpen i krigen mellom ulike militærgrupper i landet:

Ved å forgripe seg på kvinnen angripes familien, og deres trygghet undermineres. Men det er også en måte å ta knekken på ektemannen på; mange menn kan ikke tenke seg en større skam enn å ha en kone som har blitt voldtatt.

Undermineres betyr at noe blir ødelagt.

Den som vil ødelegge og skjende, trenger derfor ikke å komme med stridsvogner eller bombefly. Det er nok å forgripe seg på kvinnene – da har man forvoldt like store ødeleggelser som ved «normal» krig.

På grunn av dette arbeidet har Denis Mukwege fått mange drapstrusler. Nå får han beskyttelse av FNs fredsbevarende styrker. Sammen med seg i kampen for rettferdighet har han med seg mange av kvinnene han har hjulpet.

Denis Mukwege har behandlet og hjulpet tusenvis av kvinner.

Oppgave

- Finn ut hvilke menneskerettigheter som blir brutt i Kongo.

Hvordan er situasjonen i verden i dag?

Selv om det er mye som er urettferdig og ille i verden i dag, kan FN fortelle at verden har blitt mye bedre. Særlig de siste 20 årene har milliarder av mennesker fått et bedre liv:

- Fattigdom er halvert.
- Underernæring er halvert.
- Barnedødelighet er halvert.
- Stadig flere mennesker har rent drikkevann.
- Mindre barnarbeid, mer skolegang for flere.
- Færre får farlige sykdommer.
- Forskjellene mellom fattige og rike land blir mindre.
- Færre konflikter i verden.
- Ny teknologi gir utvikling og arbeid til flere.

Diskuter

- ▶ Hvordan kan ny teknologi bidra til at flere i verden får det bedre?

BILDER

Getty Images / Thinkstock: s 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 5h, 12
NTBscanpix: s. 9 Jean-Bernard Vernier/ JBV News / Polaris /
NTB scanpix, s.11 Jukka Grondahl / MV Photos / Polaris /
NTB scanpix

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2018

Forfattere: Torill Wiiger Tørjesen og Pål Wiik
Design: Lilly Raknes / Lillyputt design
Forlagsredaktører: Line Hordvin og Unni Wiel
Bilredaktør: Lilly Raknes

ISBN 978-82-02-62610-5

cdu.no

